

BULETINUL
COMISIUNII
MONUMENTELOR ISTORICE

PUBLICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

ANUL XXVII

1 9 3 4

TABLA DE MATERII

1 9 3 4

MINISTERIUL INSTRUCTIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR

MINISTRU: C. ANGELESCU

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

PREȘEDINTE: N. IORGA

embri: IOAN ANDRIEȘESCU, PETRU ANTONESCU, ALEXANDRU LĂPEDATU, CONST. MOISIL,
PR. NIC. POPESCU, VICTOR G. ȘTEFĂNESCU, ARTUR VERONA.

Secretar-Director: VIRGILIU N. DRĂGHICEANU.

Arhitect-Șef: N. GHIKA-BUDEȘTI.

R E D A C Ț I A:

SECRETARIATUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

BUCUREȘTI. — STRADA GENERAL BERTHELOT No. 26.

TABLA DE MATERII

PE

ANUL AL DOUĂZECI ȘI ȘAPTELEA

1 9 3 4

TEXT:

	<u>Pagina</u>		<u>Pagina</u>
1. Articole.			
<i>Balș Ștefan Arhitect</i> : Biserica Sf. Elefterie din București	133	<i>Brătulescu Victor</i> : Biserica din Stoiceni-Argeș	39
<i>Berciu D.</i> : Generalități asupra preistoriei Olteniei și angrenarea ei în problemele Europei centrale și sud-estice	30	<i>Brătulescu Victor</i> : Schitul Flămânda-Argeș	39
<i>Berciu D.</i> : O colecție de antichități din județul Romanați	74	" " " " Biserica din Cocoru "	40
<i>Bošković Dj.</i> : Le narthex de Cozia avait-il un étage supérieur ?	121	<i>Brătulescu Victor</i> : Bisericile din Căineni "	40
<i>Bošković Dj.</i> : Quelques observations sur l'architecture de l'église de Tismana	185	" " " " Biserica din Gribilești "	41
<i>Brătulescu Victor</i> : Elemente profane în pictura religioasă	49	" " " " " " Căineni Vâlcea	41
<i>Drăghiceanu Virg.</i> : Considerațiuni asupra vechimii bisericii Mănăstirii Tismana	1	" " " " " " Proieni (Călinești) Vâlcea	42
<i>Drăghiceanu Virg.</i> : Monumentele Olteniei (a III-lea raport)	99	<i>Brătulescu Victor</i> : Biserica din Călinești Vâlcea	42
<i>Ghika-Budești N.</i> : Biserica din Hârtiești-Muscel	19	<i>Brătulescu Victor</i> : Mănăstirea Cornet-Vâlcea	43
<i>Ghika-Budești N.</i> : Biserica din Rebegești-Ilfov	126	" " " " Biserica din Brezoiu "	43
<i>Golescu Maria</i> : O fabulă a lui Esop trecută în iconografia religioasă	70	" " " " Troita și Cula din Lotru Vâlcea	43
<i>Iorga N.</i> : Biserica din Albota (Argeș)	17	" " " " Biserica din Voineasa	43
" " Biserica din Tisău (Buzău)	28	" " " " " veche din Călimănești Vâlcea	44
" " Biserica din Mătești (Buzău)	68	" " " " " din Robești "	45
" " Evangheliariul lui Alexandru-Vodă Mircea la Muntele Sinai	85	" " " " " din Răureni "	46
<i>Iorga N.</i> : Două Evangheliare ale fiilor lui Petru Rareș	87	3. Cronică.	
<i>Jerphanion Père G. de</i> : Les églises rupestres de Cappadoce et la place de leurs peintures dans le développement de l'iconographie chrétienne	145	<i>Bărcăcilă Al.</i> : Propuneri în legătură cu antichitățile și monumentele dela Turnu-Severin	94
<i>Krețulescu Em.</i> : Istoricul bisericii din Crețulești-Mănăstirea	190	<i>Grabar A. N.</i> : G. Balș (Seminarium Kondakovianum) VII (Trad. A. Ivanovschi)	143
		<i>Iorga N.</i> : Tot despre vechile case prahovene	91
		" " " " Mai vechi apărători ai stilului monumentelor bisericesti	91
4. Necrolog.			
		<i>Iorga N.</i> : George Balș	97
5. Text francez.			
		<i>Balș Etienne</i> : L'église de St. Éleuthère à Bucarest	144
		<i>Berciu D.</i> : Généralités sur la préhistoire de l'Olténie et son engrenage dans les problèmes du centre et du Sud-Est de l'Europe	37
2. Comunicări.			
<i>Brătulescu Victor</i> : Biserici din Argeș și Vâlcea	39		

	Pagina		Pagina
<i>Berciu D.</i> : Une collection d'antiquités du district de Romanâți (Georges Georgescu de Corabia)	83	Mircea au Mont Sinaï	96
<i>Bošković Dj.</i> : Le narthex de Cozia avait-il un étage supérieur ? (à la mémoire de Georges Balș)	121	<i>Iorga N.</i> : Deux Évangélistes des fils de Pierre Rareș, découverts par M. Marc Beza	96
<i>Bošković Dj.</i> : Quelques observations sur l'architecture de l'église de Tismana (en français)	185	" " Georges Balș	144
<i>Brătulescu Victor</i> : Éléments profanes dans la peinture religieuse	96	<i>Jerphanion Père G. de</i> : Les églises rupestres de Cappadoce et la place de leurs peintures dans le développement de l'iconographie chrétienne	145
<i>Drăghiceanu Virgil</i> : Considérations sur l'âge de l'église du couvent de Tismana	48	<i>Kretzulescu Em.</i> : Histoire de l'église de Crețulești-Mănăstirea	192
" " : Rapport sur l'inspection des églises et couvents de l'Oltenie	144		
<i>Ghika-Budești N.</i> : L'église de Hârtiești (Muscel)	25	5. Communications.	
" " : L'église de Rebegești	144	<i>Brătulescu Victor</i> : Églises des districts Argeș et Vâlcea	48
<i>Golescu Maria</i> : Une fable d'Ésope entrée dans l'iconographie religieuse	96		
<i>Iorga N.</i> : L'église d'Albota	48	Chronique.	
" " L'église de Tisău	48	<i>Iorga N.</i> : Maisons de campagne du XIX-e siècle	96
" " L'église de Mătești	96	" " Une discussion au St. Synode roumain en 1891	96
" " L'Évangéliste du prince Alexandre		<i>Grabar A.</i> : Nécrologe de George Balș	144

ILUSTRĂȚII:

Articole.

Considerațiuni asupra vechimii bisericii Mănăstirii Tismana.

Fig. 1. Biserica în starea actuală, după restaurarea lui Schlatter	1
" 2. Biserica înainte de restaurare. După un pomelnic din 1840	1
" 3. Planul bisericii de Em. Costescu	2
" 4. Planul bisericii de Weiss, din anul 1733	2
" 5. Vedere spre Sud-Est.	3
" 6. Vedere asupra turelor și a frontoanelor triunghiulare la baza celei de pe naos	3
" 7. Detaliul soclului. În 13 cărămidă zmălțuită	4
" 8. Ușa găsită pe latura nordică a pronaosului	4
" 9. Sondagiul în zidul pronaosului	5
" 10. Mormânt suptr strane în colțul Sud-Est al pronaosului	6
" 11. Craniu găsit în mormântul de suptr strane	6
" 12. Mormânt în mijlocul pronaosului	7
" 13. Latura de Sud a bisericii	9
" 14. Latura de Nord a bisericii	10
" 15. Detaliu din pronaos. Latura de Sud	11
" 16. Detaliu din sânul de Sud	12
" 17. Vedere spre Sud-Est	13
" 18. Vedere spre altar	14
" 19. Detaliu din altar, după cojire și înainte de cojirea paramentelor	15
" 20. Detaliu din fațada de Nord-Est	16

Biserica din Albota.

Fig. 1. Biserica din Albota	17
" 2. Inscriptia	17
" 3. Pictura tetrapodului	18
Fig. 4. Fruntea tetrapodului	18
" 5. Pictură pe un părete exterior	18

Biserica din Hârtiești-Muscel.

Fig. 1. Biserica din Hârtiești: Fațada de Sud	19
" 2. " " Fațada de Nord	20
" 3. Planul orizontal	21
" 4. Secția longitudinală A. B.	22
" 5. Detaliu spre Nord-Est	23
" 6. Detaliu spre Sud-Est	23
" 7. Fațada principală. Secție transversală E. F.	24
" 8. Detaliu din zidărie la fronton	24
" 9. Secția transversală C. D.	26
" 10. Planul bolților și al turlei	27
" 11. Fațada laterală	27

Biserica din Tisău.

Fig. 1. Biserica din Tisău	28
" 2. Detaliu de pivniță de la Schitu Barbu	28
" 3. Zidurile de la Tisău	28
" 4. " " "	29
" 5. " " "	29
" 6. Biserica de la Starl-Chiojd	29
" 7. Clopotnița bisericii de la Starl-Chiojd	29

*Generalități asupra preistoriei Olteniei
și angrenarea ei în problemele Europei centrale
și sud-estice.*

- Fig. 1. Civilizația de tip Turdaș: nr. 1-4, Ostrovul Corbului; nr. 1-3, red slipped ware 31
- " 2. Ceramică hallstattiană locală, dacogetică (Vârtop și Ploșor-Dolj). 33
- " 3. Bronzuri găsite în tumulul 2 (Hallstat D) de la Balta Verde 35
- " 6. Un mormânt celtic în situ și fibula de fier găsită în urna funerară (La Tène) Ostrovul Corbului (1933) 36

Elemente profane în pictura religioasă.

- Fig. 1. Sf. Nicoiaie, Sf. Paraschiva și Sf. Haralambie 49
- " 2. Sf. Marin 49
- " 3. Sf. Constantin și Elena, Sf. Haralambie și Sf. Ecaterina 50
- " 4. Sf. Gheorghe înțepă balaurul 51
- " 5. Cavalerul Trac 51
- " 6. Cavalerul Trac 52
- " 7. În dreapta: Sf. Teodor Tiron ucizând balaurul. În stânga: Sf. Dimitrie ucizând pe „Scăluian“ 52
- " 8. Piatra de mormânt a lui Radu de la Afunați 53
- " 9. Inscriptia fântânii de la Daia 54
- " 10. Sf. Gheorghe înțepă balaurul 54
- " 11. Sf. Gheorghe scapă din robie pe fiul lui Leon 55
- " 12. Frescă la biserica episcopală din Roman 55
- " 13. Frescă la Dobrovăț 56
- " 14. Frescă de la Voroneț 56
- " 15. Frescă de la Hârlău 56
- " 16. Sf. Gheorghe în luptă cu balaurul . . 57
- " 17. Botezul lui Isus 58
- " 18. Coborârea la Iad 59
- " 19. Frescă de la Sucevița 59
- " 20. Izgonirea din Raiu 60
- " 21. Sf. Eustadie Plachida 61
- " 22. Stema de la Slatina 62
- " 23. Sf. Marina 63
- " 24. Ieșirea din Egipt 64
- " 25. Pilda Inorogului 64
- " 26. Nașterea lui Isus 65
- " 27. Nașterea lui Isus 65
- " 28. Icoană praznicar din secolul al XVIII-lea 65
- " 29. Sf. Stelian 66
- " 30. Sf. Procopie 66

Biserica din Mătești.

- Fig. 1. Biserica de la Mătești 68
- " 2. Intrarea bisericii de la Mătești . . . 68

O fabulă a lui Esop trecută în iconografia religioasă.

- Fig. 1. Moartea și Unchiașul 70
- " 2. Biserica din Drăgănești-Olt 70
- " 3. Moartea și Unchiașul 71
- " 4. Pridvorul bisericii din Zăvoeni (Vâlcea) . 71
- " 5. Zăvoeni. Ducipal și semnătura zugravului 72

O colecție de antichități din județul Romanați.

- Fig. 1. 1-14 75
- " 2. 1-18 77
- " 3. 1-b 79
- " 4. 1-12 81
- " 5. Orlea. Civilizația de tip Vădastra II . 83

Evangheliariul lui Alexandru-Vodă Mircea la Muntele Sinai.

- Fig. 1. Paraclisul românesc de la Muntele Sinai 85
- " 2. Legătura în argint a Evangheliariului de la Muntele Sinai 86
- " 3. Alexandru Mircea, Doamna Ecaterina și fiul Mihnea, pe Evangheliarul de la Muntele Sinai 86

Două Evangheliare ale fiilor lui Petru Rareș

- Fig. 1. Legătura Evangheliariului moldovenesc al fiilor lui Petru-Vodă Rareș . . . 87
- " 2. O față din îmbrăcăminte Evangheliariului fiilor lui Petru-Vodă Rareș . 88
- " 3. Altă față din îmbrăcăminte Evangheliarului 88
- " 4. Îmbrăcăminte Evangheliarului din 1551 89
- " 5. Început de Evanghelie în ms. din 1551 . 89
- " 6. Alt început de Evanghelie în ms. din . . 89
- " 7. Bula lui Constantin-Vodă Racoviță . . 90

Monumentele Olteniei.

- Fig. 1. Biserica Obedeanu Craiova 100
- " 2. Mănăstirea Sadova Dolj 101
- " 3. " " " Pridvorul stăreției 102
- " 4. " " " Bolnița 103
- " 5. Mănăstirea Jitianu Dolj 103
- " 6. " " " 104
- " 7. Biserica Mofleni, Dolj 104
- " 8. Piciorul podului lui Traian, Severin . 105
- " 9. Mănăstirea Gura Motrului, Mehedinți . 106
- " 10. Mănăstirea Strehăia, Mehedinți . . . 107
- " 11. " " " 108
- " 12. " " " Vederea clopotniței 109
- " 13. Mănăstirea Hotărani. Romanați. Turnul clopotniței 110
- " 14. Capitel din Reșca 110
- " 15. Biserica din comuna Balș, Romanați . 111
- " 16. Mănăstirea Călușul, Romanați . . . 112

Fig. 17. Mănăstirea Călușul, Romanați. Turnul clopotniței	113
„ 18. Mănăstirea Tismana, Gorj	116
„ 19. Biserica Sf. Nicolae Târgul Jiului	119
„ 20. Biserica din Vădeni, Gorj	119
„ 21. Cula din Siiacu, Mehedinți	120

Le narthex de Cozia avait-il un étage supérieur?

Fig. 1. Sisojevac; plan et coupe principale	122
„ 2. Sisojevac; coupes transversales	123
„ 3. Sisojevac; modèle de l'église	123
„ 4. Sisojevac; Vue de Sud-Ouest	124
„ 5. Sisojevac; abside méridionale	124
„ 6. Sisojevac; arcades de l'abside septentrionale	125
„ 7. Sisojevac; partie supérieure du mur occidentale du naos côté d'Ouest	125

Biserica din Rebegești.

Fig. 1. Biserica din Crețulești-Rebegești. Vedere generală	126
„ 2. Biserica din Crețulești-Rebegești. Planul orizontal	126
„ 3. Fațada laterală	127
„ 4. Fereastră de piatră	127
„ 5. Vedere din spre Nord, cu turnul scării	128
„ 6. Secție longitudinală	128
„ 7. Vedere în interior	129
„ 8. Zugrăveli în naos. Sf. Mucenici Macarie, Procopie și Teodor	130
„ 9. Coborârea de pe cruce. Depunerea în mormânt a lui Isus Hristos	130
„ 10. Tâmplă	131

Biserica Sf. Elefterie din București.

Fig. 1. Biserica Sf. Elefterie după restaurare	133
„ 2. „ „ înainte de restaurare	134
„ 3. Biserica Sf. Elefterie. Plan	134
„ 4. „ „ „ Secțiunea	135
„ 5. „ „ „ Fațada	136
„ 6. Biserica Sf. Elefterie înainte de restaurare	136
„ 7. Biserica Sf. Elefterie înainte de restaurare	137
„ 8. Biserica Sf. Elefterie în cursul restaurării	137
„ 9. Biserica Sf. Elefterie, fața Est după restaurare	138
„ 10. Biserica Sf. Elefterie, cornișa bisericii	138
„ 11. „ „ „ fațada Sud, după restaurare	139
„ 12. Biserica Sf. Elefterie fațada Nord, urma ferestrei astupate, cu pragul de piatră sculptată	139
„ 13. Biserica Sf. Elefterie. Fațada Nord, cu fereastră astupată restaurată	140
„ 14. Biserica Sf. Elefterie, fereastră altarului	140

Fig. 15. Biserica Sf. Elefterie. Proiect pentru amenajarea terenului	141
„ 16. Biserica Sf. Elefterie. Ușa restaurată	142

Les églises rupestres de Cappadoce et place de leurs peintures dans le développement de l'iconographie chrétienne.

Fig. 1. La région d'Urgub; environs de Matchan Gueurémé	146
„ 2. Roches ruiniformes, à Gueurémé	146
„ 3. Aiguilles à Gueurémé	146
„ 4. Tour près de Tchaouch. In	147
„ 5. Cônes en formation, près de Zilvé	147
„ 6. Matchan	148
„ 7. Cône au centre de Matchan	148
„ 8. Vallée de Soghanle	148
„ 9. Le grand pigeonier de Soghanle	149
„ 10. Tchaouch. In	150
„ 11. Deux donateurs prosternés aux pieds de Saint Michel (à Qarabach Kilissé de Soghanle	151
„ 12. Monastère d'Ainélikissé, près de Guerémé	152
„ 13. Menle de clôture à Qezlar Qaléssi (Gueurémé)	153
„ 14. Réfectoire monastique à Gueurémé	153
„ 15. Cône de Belli Kilissé à Soghanle	154
„ 16. Façade de l'église de Saint-Jean-Baptiste, à Tchaouch In	154
„ 17. Décor sculpté dans une chapelle à Zilvé	155
„ 18. Église triconque de Taghar (abside orientale)	155
„ 19. Toqale Kilissé, à Gueurémé	156
„ 20. La partie antérieure de Toqale Kilissé (vue prise du sanctuaire)	156
„ 21. La seco de partie de Toqale Kilissé: côté des absides	156
„ 22. La seconde partie de Toqale Kilissé: côté nord.	157
„ 23. Qaranleq Kilissé à Gueurémé (plan et coupe)	157
„ 24. Qaranleq Kilissé à Gueurémé (les absides)	157
„ 25. Qaranleq Kilissé à Gueurémé: vue sur le fond et le narthex	157
„ 26. Elmale Kilissé, à Gueurémé: vue sur le fond	158
„ 27. Elmale Kilissé, à Gueurémé: le prophète Daniel	158
„ 28. Le Christ en gloire, dans une chapelle de Gueurémé	160
„ 29. Voûte à la première partie de Toqale Kilissé: côté droit	161
„ 30. Voûte à la première partie de Toqale Kilissé: Côte gauche	161
„ 31. Saint Barbe de Soghanle: Épreuve de l'eau et Reproches de Joseph à Marie	162
„ 32. Saint Sakerdon, dans la seconde partie de Toqale Kilissé	163

Fig. 33. Présentation, dans la seconde partie de Toqale Kilissé	164
34. Bénédiction, dans la seconde partie de Toqale Kilissé	164
35. Ordination des premiers diacres (fragment), dans la seconde partie de Toqale Kilissé	164
36. Adoration des Mages (fragment), dans la seconde partie de Toqale Kilissé	164
37. Annonciation, dans la seconde partie de Toqale Kilissé	165
38. Annonciation, sur un omophorion brodé du trésor de Putna	165
39. Cycle du Baptême (fragment), dans la seconde partie de Toqale Kilissé	165
40. Peinture au pourtour de l'abside nord, dans le triconque de Taghar	166
41. Nativité, à Qaranleq Kilissé	166
42. Crucifixion, à Qaranleq Kilissé	166
43. Ascension, dans le narthex de Qaranleq Kilissé	166
44. Transfiguration, de Qaranleq Kilissé	167
45. " à Tchareqle Kilissé (Gueurémé)	168
46. Saint Bachos à Qaranleq Kilissé	168
47. L'archange Ouriel à Elmaie Kilissé	168
48. Sacrifice d'Abraham, au cimetière de Calliste	169
49. Peinture de Doura-Europos: le Christ marchant sur les eaux	169
50. Fragment d'ampoule de Bobbio, avec l'image du Christ marchant sur les eaux	170
51. Sacrifice d'Abraham: miniature du Cosmas Indicopleustès du Vatican	171
52. Colonne du ciborium de Saint Marc de Venise (fragment), avec scènes de la Passion	171
53. La Fuite d'Élisabeth au désert, sur une eulogie de Terre Sainte conservée au trésor de Bobbio	172
54. Ascension: miniature eu Codex Rabulensis à la Bibliothèque Laurentienne de Florence	173
55. Apôtres assistant à l'Ascension à Tchareqle Kilissé	173
56. Multiplication des pains: miniature de l'Évangélaire de Sinope, à la Bibliothèque Nationale de Paris	173
57. Crucifixion, à la chapelle 6 de Gueurémé	174
58. Crucifixion	174
59. " sur la reliure d'un Évangélaire de Munich	175
60. Annonciation, dans un vitrail de Chartres du XI-e siècle	175
61. Annonciation à la chapelle de la Théotokos (Gueurémé)	175
62. Transfiguration, dans un vitrail de Chartres	175
63. Crucifixion, dans un vitrail de Chartres	176
64. " à Qarabach Kilissé (Soghanele)	176

Fig. 65. Descente de croix, dans un vitrail de Chartres (XII-e siècle)	176
66. Tympan de Notre-Dame du Port à Clermont-Ferrand	177
67. Entrée à Jerusalem, dans le Codex Rosanensis	177
68. Entrée à Jerusalem, à Qeledjlar Kilissé	177
69. Entrée à Jérusalem, à la Cathédrale de Gurk (Carinthie)	178
70. Baptême de Jésus (fragment), sur la chaire d'ivoire de Ravenne	178
71. Cuve baptismale, à Saint-Barthélemy de Liège	179
72. Baptême de Jésus, dans un vitrail de Chartres	179
73. Baptême de Jésus, sur une dalle de Maredsous	179
74. L'église de Qeledjlar, près de Gueurémé	180
75. Visitation, Épreuve de l'eau, à l'église de Qeledjlar	180
76. Épreuve de l'eau, sur la chaire d'ivoire de Ravenne	180
77. Nativité, à l'église de Qeledjlar	181
78. " sur la chaire d'ivoire de Ravenne	181
79. Bain de l'Enfant, dans un vitrail du Mans	181
80. Travée centrale de la paroi droite à l'église de Qeledjlar (scènes de la vie publique de Jésus)	182
81. Résurrection de Lazare dans l'Évangélaire de Rossano	182
82. Travée centrale de la paroi gauche à l'église de Qeledjlar (scènes de la Passion)	183
83. Jugement d'Anne et Caïphe et Dernière cène à Qeledjlar Kilissé	183
84. Jugement de Pilate et Reniement de Pierre à Qeledjlar Kilissé	183
85. Jugement de Pilate et Désespoir de Judas dans l'Évangélaire de Rossano	183

Quelques observations sur l'architecture de l'église de Tismana.

Fig. 1. Tismana. Plan de l'église	185
2. " côté meridional	185
3. " " " du narthex	186
4. " " " " "	186
5. " " " " "	187
6. " " " " "	187
7. " angle Sud Ouest de l'abside meridionale	188
8. Tismana entrée septentrionale du narthex	188

Necrolog.

George Balș.

Fig. 1. George Balș	97
-------------------------------	----

		<u>Pagina</u>			<u>Pagina</u>
	Comunicări.				
Fig	1. Biserica din Stoiceni	39	„	13. Troiță din Lotru-Vâlcea	45
„	2. Schitul Flămânda	39	„	14. Biserica din Voineasa-Vâlcea	45
„	3. „ „	40	„	15. Biserica veche din Călimănești-Vâlcea	46
„	4. Biserica Mare din Căineni-Ârgeș	40	„	16. Biserica din Robești-Vâlcea	46
„	5. Biserica Cimitirului din Căineni-Ârgeș	41	„	17. „ „ „ „	47
„	6. „ „ „ „ „	41	„	18. Biserica din Râureni-Vâlcea	47
„	7. Biserica din Gribleşti-Ârgeș	42		Cronică.	
Fig.	8. Biserica din Căineni-Vâlcea	42	Fig.	1. Casă de pe Valea Teleajenului (Ogretin)	91
„	9. Biserica din Proieni-Vâlcea	43	„	2. Biserica veche din Ogretin	91
„	10. Biserica din Călinești-Vâlcea	43	„	3. Casă de pe Valea Teleajenului	91
„	11. Biserica de lemn din Brezoiu-Vâlcea	44	„	4. „ „ „ „ „	92
„	12. Culă din Lotru-Vâlcea	44	„	5. „ „ „ „ „	92

I N D I C E

	Pagina		Pagina
Albota : Biserica din Albota (Argeş)	17	Măteşti Biserica din Măteşti (jud. Buzău)	68
Alexandru Vodă Mircea : Evangheliarul lui A. V. M. la Muntele Sinai	85	Obedeanu v. Oltenia.	
Antichităţi din Romanaţi	74	Oltenia : Generalităţi asupra preistoriei Olteniei	30
Antina v. Oltenia.		Monumentele Olteniei	99
Argeş : Biserici din Argeş	93	Antina	107
1. Căineni	40	Baia de Aramă	115
2. Cocoru	40	Balş	111
3. Flămânda (Schitul)	39	Bârza	101
4. Gribleşti	40	Basarabi	103
Balş G.	97 143	Bechet (Schela Ciobanului)	101
Baia de Aramă v. Oltenia.		Bucovăţ	104
Balş (Comuna) v. Oltenia.		Calafat	103
Bârza v. Oltenia.		Căluil	112
Basarabi v. Oltenia.		Cârna	103
Brezoiu v. Vâlcea	41	Cepturoaia	114
Bucureşti Biserica Sf. Elefterie	133	Cracul Muntelui	118
Bucovăţ v. Oltenia.		Craiova (Sf. Dumitru)	99
Buzău v. Măteşti şi Tisău.		Craiova (Obedeanu)	100
Căineni v. Argeş şi Vâlcea	42	Curtişoara (cula)	119
Calafat v. Oltenia.		Glogova	118
Călimăneşti v. Vâlcea.		Greceşti	100
Călineşti „ „		Gura Motrului	105
Călinul „ Oltenia.		Hotărani	109
Capadocia : Les églises rupestres de Cappadoce etc.	145	Işalniţa	120
Cârna : v. Oltenia.		Jitianul	109
Cepturoaia : „ „		Orodel	103
Cocoru v. Argeş.		Ostrovul Mare	105
Colecţie de Antichităţi în jud. Romanaţi v. Antichităţi.		Padeş	117
Cornetu v. Vâlcea	43	Popânzăleşti	115
Cozia	121	Răcari	116
Cracul Muntelui v. Oltenia.		Reşca (Romula)	107
Craiova v. Oltenia.		Sadova	101
Curtişoara (cula) v. Oltenia.		Schela Ciobanului (Bechet)	101
Elefterie Sf. Bis Sf. Elefterie v. Bucureşti.		Severin	104
Elemente profane în pictura religioasă	49	Strehaia	107
Esop v. Fabulă.		Şegarcea	100
Evangheliar v. Alexandru Vodă Mircea şi Petru Rareş.		Şiiacu (cula)	120
Fabulă : O fabulă a lui Esop în iconografia religioasă	70	Tarniţa	118
Glogova v. Oltenia.		Târgu-Jiu	119
Greceşti „ „		Turnul lui Sever	105
Gura Motrului v. Oltenia.		Ţântăreni	115
Hârtieşti — Muscel	19	Vădeni	119
Hotărani v. Oltenia.		Vidin	103
Iconografie v. Fabulă.		Orodel v. Oltenia.	
Işalniţa v. Oltenia.		Ostrovul Mare v. Oltenia.	
Jitianul v. Oltenia.		Padeş v. Oltenia.	
Lotru v. Vâlcea	43	Popânzăleşti v. Oltenia.	
		Pictura religioasă v. Elemente profane.	
		Preistorie v. Oltenia.	
		Proieni v. Vâlcea.	
		Răcari v. Oltenia.	

	<u>Pagina</u>		<u>Pagina</u>
Rareș : Două Evangheliare ale fiilor lui Petru		T ânțăreni. v. Oltenia.	
Rareș	87	V ădeni. v. Oltenia.	
Reșca (Romula). v. Oltenia.		Vidin. v. Oltenia.	
Romanați v. Antichități.		Vâlcea . Biserici din Vâlcea.	41
Sadova v. Oltenia.		Brezoi	43
Schela Ciobanului. v. Oltenia		Călimănești	44
Severin. v. Oltenia.		Călinești	42
Sinai (Muntele). v. Alexandru-Vodă Mircea.		Cornetu	43
Șegarcea. v. Oltenia.		Câineni	41
Șiiacu (cula). v. Oltenia.		Lotru (troița)	43
T arnița. v. Oltenia.		Proieni	44
Târgu-Jiu. v. Oltenia.		Râureni	46
Teleajen. Case vechi de pe Valea Teleajenului	91	Robești	45
Tisău-Buzău	28	Voineasa	43
T ismana	155	Vidin. v. Oltenia.	
Turnul lui Sever. v. Oltenia.		Voineasa. v. Vâlcea.	

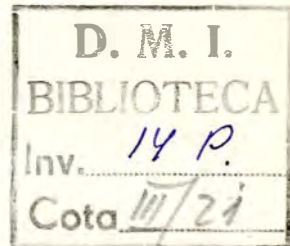

BULETINUL

COMISIUNII

MONUMENTELOR ISTORICE

PUBLICAȚIUNE TRIMESTRIALĂ

1 9 3 4

Așezământul tipografic DATINA ROMÂNEASCĂ ♦ Vălenii-de-Munte

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

PREȘEDINTE: N. IORGA

Membri: IOAN ANDRIEȘESCU, PETRU ANTONESCU, GEORGE BALȘ, ALEXANDRU LĂPEDATU, CONST. MOISIL, PR. NIC. POPESCU, VICTOR G. ȘTEFĂNESCU, ARTUR VERONA.

Secretar-Director: VIRGILIU N. DRĂGHICEANU.

Arhitect-Șef: N. GHICA-BUDEȘTI.

CUPRINSUL

TEXT:

Pagina

VIRG. DRĂGHICEANU: Considerațiuni asupra vechimii bisericii Mănăstirii Tismana.	1
N. IORGA: Biserica din Albota	17
N. GHICA-BUDEȘTI: Biserica din Hârtiești-Muscel.	19
N. IORGA: Biserica din Tisău	28
D. BERCIU: Generalități asupra preistoriei Olteniei și angrenarea ei în problemele Europei centrale și sud-estice	30
Comunicări de Victor Brătulescu	39
Resumat frances.	48

ILUSTRAȚIUNI:

<i>Considerațiuni asupra vechimii bisericii Mănăstirii Tismana.</i>	Pag.	Fig. 8. — Biserica din Hârtiești: Detaliu din zidărie la fronton.	24
Fig. 1. — Biserica în starea actuală, după restaurarea lui Schlatter	1	Fig. 9. — Secția transversală C. D.	26
Fig. 2. — Biserica înainte de restaurare. După un pomelnic din 1840	1	Fig. 10. — Planul boltilor și al turlei	27
Fig. 3. — Planul bisericii de Em. Costescu	2	Fig. 11. — Fațada laterală	27
Fig. 4. — Planul bisericii de Weiss, din anul 1733.	2		
Fig. 5. — Vedere spre Sud-Est	3	<i>Biserica din Tisău.</i>	
Fig. 6. — Vedere asupra turlelor și a frontoanelor triunghiulare la baza celei de pe naos.	3	Fig. 1. — Biserica din Tisău	28
Fig. 7. — Detaliul sociului. În 13 cărămidă zmăltuită	4	Fig. 2. — Detaliu de pivniță de la schitul Barbu.	28
Fig. 8. — Ușa găsită pe latura nordică a pronaosului	4	Fig. 3. — Zidurile de la Tisău	28
Fig. 9. — Sondagiu în zidul pronaosului.	5	Fig. 4. — Zidurile de la Tisău	29
Fig. 10. — Mormânt supt strane în colțul Sud-Est al pronaosului	6	Fig. 5. — Zidurile de la Tisău	29
Fig. 11. — Craniu găsit în mormântul de supt strane	6	Fig. 6. — Biserica de la Stari-Chiojd	29
Fig. 12. — Mormânt în mijlocul pronaosului	7	Fig. 7. — Clopotnița bisericii de la Stari-Chiojd.	29
Fig. 13. — Latura de Sud a bisericii	9		
Fig. 14. — Latura de Nord a bisericii	10	<i>Generalități asupra preistoriei Olteniei și angrenarea ei în problemele Europei centrale și sud-estice.</i>	
Fig. 15. — Detaliu din pronaos, latura de Sud	11	Fig. 1. — Civilizația de tip Turdaș. No. 1-4, Ostrovul Corbului; No. 1-3, red slipped ware	31
Fig. 16. — Detaliu din sânul de Sud.	12	Fig. 2. — Ceramică hallstattiană locală, daco-getică (Vârtope și Ploșor-Dolj)	33
Fig. 17. — Vedere spre Sud-Est	13	Fig. 3. — Bronzuri găsite în tumulul 2 (Hallstatt D) de la Balta Verde	35
Fig. 18. — Vedere spre altar	14	Fig. 4. — Un mormânt celtic în situ și fibula de fier găsită în urna funerară (La Tène). Ostrovul Corbului (1933)	36
Fig. 19. — Detaliu din altar, după cojire și înainte de cojire paramentelor	15		
Fig. 20. — Detaliu din fațada de Nord-Est	16	<i>Comunicări.</i>	
<i>Biserica din Albota.</i>		Fig. 1. — Biserica din Stoiceni	39
Fig. 1. — Biserica din Albota	17	Fig. 2. — Schitul Flămânda	39
Fig. 2. — Inscriptia	17	Fig. 3. — Schitul Flămânda	40
Fig. 3. — Pictura tetrapodului	18	Fig. 4. — Biserica mare din Căineni-Argeș	40
Fig. 4. — Fruntea tetrapodului	18	Fig. 5. — Biserica cimitirului din Căineni-Argeș	41
Fig. 5. — Pictură pe un perete exterior	18	Fig. 6. — Biserica cimitirului din Căineni-Argeș	41
<i>Biserica din Hârtiești-Muscel.</i>		Fig. 7. — Biserica din Gribleşti-Argeș	42
Fig. 1. — Biserica din Hârtiești: Fațada de Sud	19	Fig. 8. — Biserica din Căineni-Vâlcea	42
Fig. 2. — Biserica din Hârtiești: Fațada de Nord.	20	Fig. 9. — Biserica din Proieni-Vâlcea	43
Fig. 3. — Planul orizontal	21	Fig. 10. — Biserica din Călinești-Vâlcea	43
Fig. 4. — Secție longitudinală A. B.	22	Fig. 11. — Biserica de lemn din Brezoiu-Vâlcea	44
Fig. 5. — Biserica din Hârtiești: Detaliu spre Nord-Est	23	Fig. 12. — Culă din Lotru-Vâlcea	44
Fig. 6. — Biserica din Hârtiești: Detaliu spre Sud-Est	23	Fig. 13. — Troiță din Lotru-Vâlcea	45
Fig. 7. — Fațada principală, secție transversală E. F.	24	Fig. 14. — Biserica din Voineasa-Vâlcea	45
		Fig. 15. — Biserica veche din Călimănești-Vâlcea.	46
		Fig. 16. — Biserica din Robești-Vâlcea	46
		Fig. 17. — Biserica din Robești-Vâlcea	47
		Fig. 18. — Biserica din Răureni-Vâlcea	47

BISERICA DIN HÂRTIEȘTI-MUSCEL

DE N. GHIKA-BUDEȘTI, arhitect.

Biserica din Hârtiești, județul Muscel, este foarte puțin cunoscută, deși inscripția ei a fost descifrată de d. Șapcaliu și este publicată de d. Iorga¹.

Intemeiată la 1532 de către jupânul Lăudat și soția lui, Voica, e una din rarele biserici ale veacului al XVI-lea care nu urmează tradiția planului în formă de treilă,

tre prototipurile de la originea arhitecturii noastre; spre a precisa, pe cât este cu putință, locul ce se cuvine acestei biserici, vom analiza caracterele ei, care sânt destul de complexe, căci găsim aici și caractere constantinopolitane și caractere sârbești; acestea din urmă nu sânt acelea din școala Moravei, ci arată o mai de aproape in-

Fig. 1. — Biserica din Hârtiești: Fațada de Sud.

care, după cum se știe, n-are vine din valea Moravei sârbești; nici ca arhitectură exterioră ea nu prezintă jocurile de cărămizi aparente alternate cu fâșii tencuite care sânt specifice vechiului stil din veacul acesta².

Din aceste cauze acest monument ocupă un loc aparte și trebuiește clasificat prin-

rudire cu școala din Serbia bizantină¹.

Într'adevăr dacă examinăm planul, la prima vedere constatăm că el prezintă dispoziția „în cruce greacă”, cu patru stâlpi isolați în naos și cu frontoanele laterale rotunjite, vizibile în exterior. E o reducere a Bisericii Domnești din Curtea-de-Argeș,

¹ N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 126.

² N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, partea a II-a.

¹ G. Millet, *Ancien art serbe*.

cu această particularitate că, în loc să-i găsim aci așa-zisul „plan complex”¹, adică acel cu bolta altarului separată de brațul răsăritean al „crucii grece” printr’o boltă intermediară, dispoziție caracteristică a școlii din Constantinopol, din contra, găsim „planul simplu”, deci cu bolta altarului direct înscrisă și alipită de bolta brațului răsăritean al naosului. Această dispoziție ni-ar dovedi că, dacă originea planului este constantinopolitană, el ni-a venit totuși pe o cale ocolită și probabil prin Serbia, unde se găsește această dispoziție la o serie

În frumoasa sa publicație asupra arhitecturii sârbești, *L’Ancien art serbe*, d. G. Millet descrie mai multe biserici ale căror planuri și dispoziții se apropie foarte mult de acelea de la biserica din Hârtiești.

Din nenorocire nu sânt publicate destule fotografii și vederile exterioare ale bisericilor care ne interesează, spre a putea face un studiu comparativ mai complex.

La Liuboten, o biserică zidită la 1337, la Cuceviște, la biserica Maicii Domnului, la Belovo, la Zaum găsim planul pătrat, fără pronaos, având în naos patru stâlpi

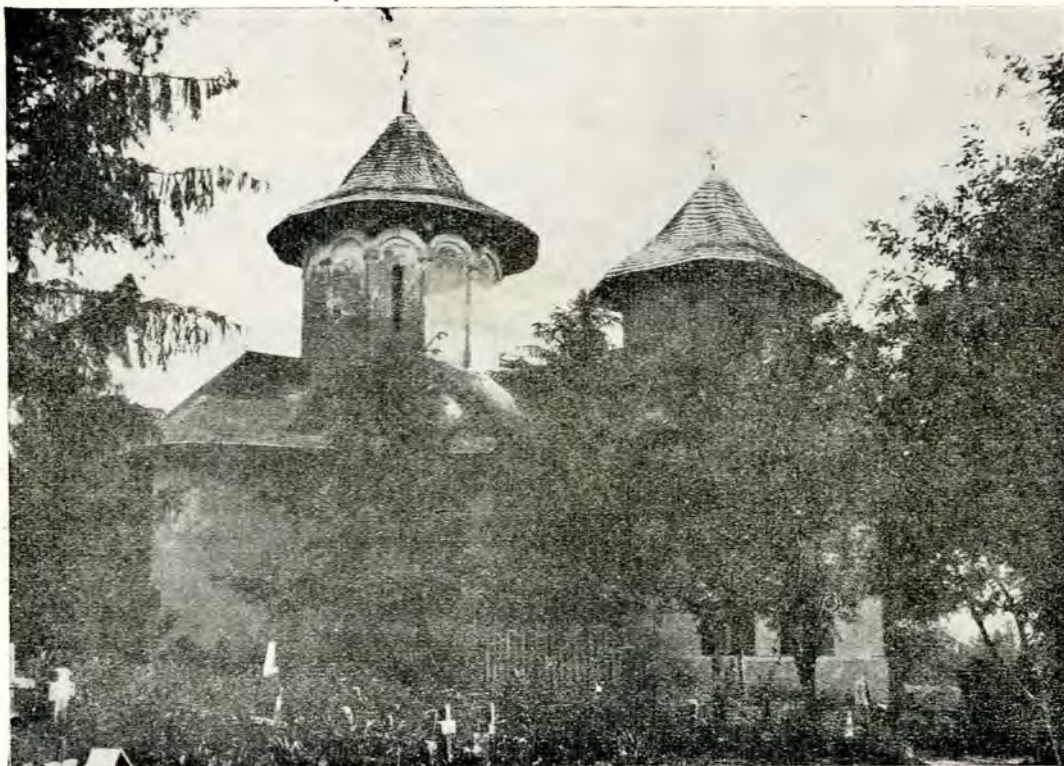

Fig. 2. — Biserica din Hârtiești : Fațada de Nord.

de biserici din veacul al XIV-lea, situate în Serbia bizantină².

Faptul că întemeierea bisericii din Hârtiești este din prima jumătate a veacului al XVI-lea, adică înainte de formarea vechiului stil, care se afirmă numai la mijlocul acestui veac cu bolnița Coziei (1542), o ctitorie a lui Radu Paisie, ne îndreptățește să căutăm originea în altă parte, și aceasta ne face să credem că este posibil ca această biserică să fie anterioară veacului al XVI-lea și restaurată sau terminată la 1532.

¹ G. Millet, *L’École greque*, p. 59.

² G. Millet, *L’Ancien art serbe*, p. 89 și următoarele.

isolați, pe cari se sprijină o turlă proptită între patru bolți cilindrice, care formează o cruce întocmai ca la Hârtiești.

La Liuboten ca și la Hârtiești, cei patru stâlpi cari formează un pătrat sânt mai depărtați de perețele dinspre Apus decât de ceilalți trei, așa ca să formeze spre ușa de la intrare o travee mai largă, cu părțile laterale boltite cu cilindre, având axul perpendicular pe axul principal al bisericii.

La Belovo planul este perfect simetric, ceea ce represintă un caracter constantinopolitan sau poate armenesc: La Liuboten, la

Cuceviște și la Zaum, traveele secundare sânt inegale, ca la Hârtiești; la Zaum traveia din spre altar este mai mare decât cea din spre intrare, pe când la Liuboten ca și la Hâr-

laterale, este aproape constantă la bisericile cu planul sârbesc din Valea Moravei ca și la bisericile noastre care se inspiră de la acest tip.

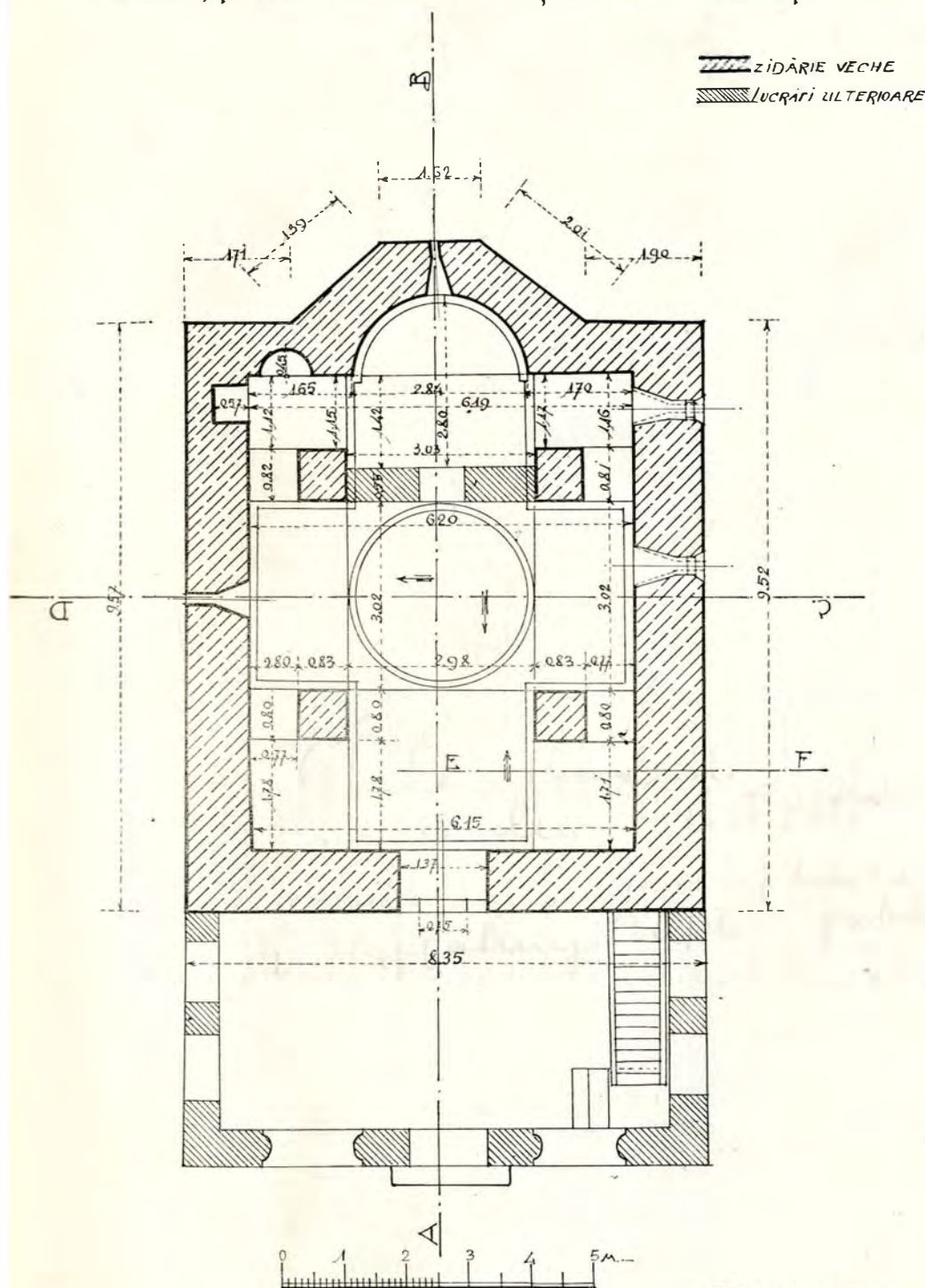

Fig. 3. — Planul orizontal.

tiești este contrariul, după cum am arătat mai sus.

Inegalitatea traveelor secundare ale naosului, ca și aceia a arcadelor interioare

vani de piatră amestecați cu cărămidă. Se poate presupune că la origine cărămidile

Ne putem convinge de această particularitate examinând planurile și mai ales secțiunile longitudinale ale bisericilor de la Cozia, Dealul, Brădești și bolnița Coziei, apoi, în veacul al XVII-lea, la Topolnița, la Flămânda, la Cornet, la Bălteni, etc.¹.

Altarul acestor biserici sârbești, ca și cel de la Hârtiești, este circular spre interior și în genere poligonal spre exterior; în fațadă, el este foarte proeminent; în Serbia, exteriorul este adesea ori decorat cu firide arcade sau nișe, ca la Liuboten și Cuceviște; la Bilovo, altarul este circular spre exterior ca și spre interior și flancat de două absidiole laterale.

La Hârtiești, spre exterior altarul este un poligon cu trei fețe cu o singură fereastră mică.

Aceste mici diferențe provin din înrăuirile variabile de la o regiune la alta.

La Hârtiești, arhitectura exterioară se depărtează, cum am spus, de genul bisericilor în stil vechiu. Zidăria este lucrată din piatră-bolovan amestecați cu cărămidă, iar în exterior numai din cărămidă, destul de regulată și de bună calitate. În interior, chiar la bolți se găsesc bolovan

Relevat de *Prof. Dr. G. Ghika-Budești*
Julie 1931

¹ Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii*, pp. 1, 2 și 3.

din fațade erau în întregime aparente și că ele au fost tencuite cândva mai târziu. Un caz similar găsim la Stănești (1537), unde biserica de la origine este arătată pe tabloul votiv îmbrăcată în cărămidă aparentă. La Hârtiești, nu s'a găsit însă tabloul citoricesc, ca să confirme sau să infirme ipoteza de mai sus.

În afară de Biserica Domnească din Curtea-de-Argheș și de biserica din Nico-

că pentru Hârtiești asămănările trebuiesc căutate mai mult în Serbia, și anume în Serbia bizantină, unde într'adevăr frontoanele rotunde sânt curente, în genere lucrate în cărămidă aparentă alternată cu piatră și frumos decorate (Liubotin, Lenovo, Stip, etc.). În școala Moravei sârbești găsim, e drept, de asemenea frontoanele rotunjite, dar combinate cu acoperișurile în șfert de sferă ale absidelor late-

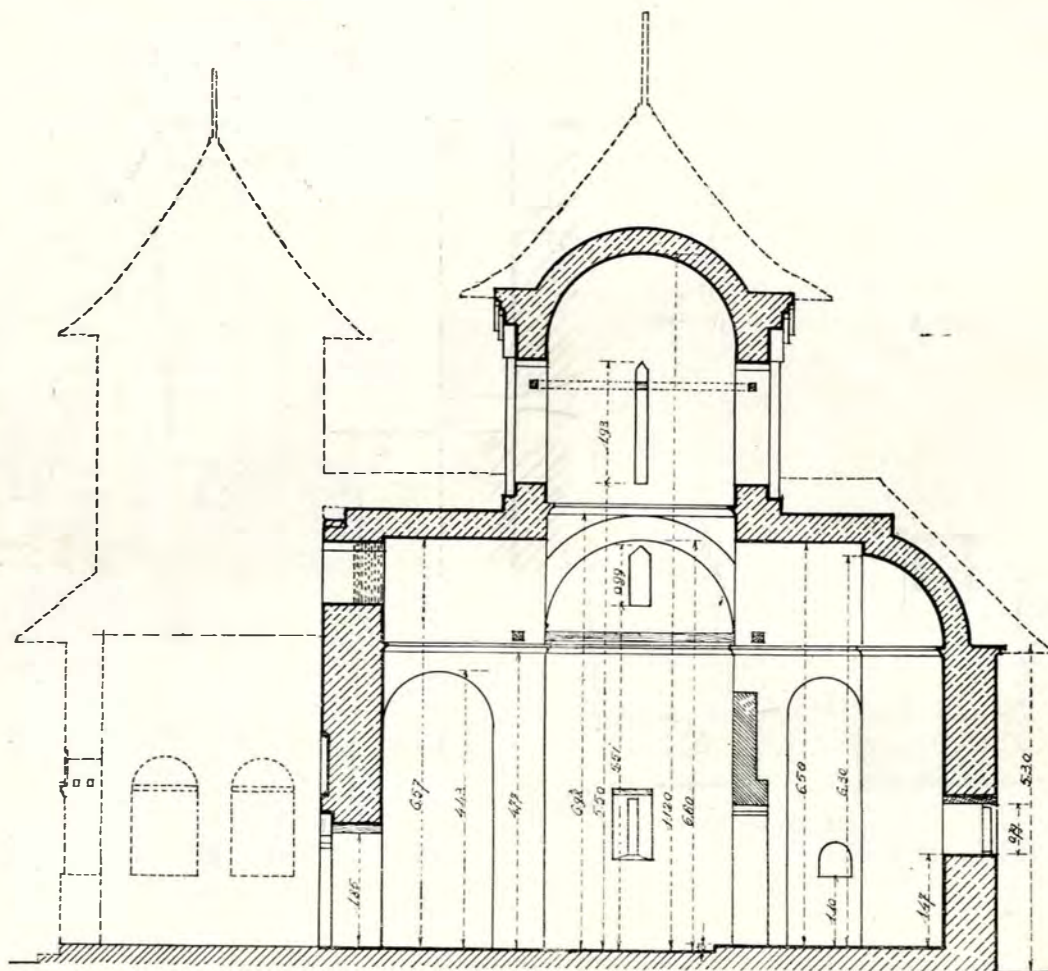

Fig. 4. — Secție longitudinală A. B.

pole, cea din Hârtiești este singura care prezintă frontoane laterale rotunjite în primele epoci de formațiune ale arhitecturii noastre; mai târziu le mai găsim la Mitropolia din Târgoviște (1517), la Biserica Domnească din Târgoviște (1583) și mai târziu încă la Sf. Dumitru (1650) din Craiova și la biserica Sărindar, dar toate acestea din urmă monumente citate sânt biserici mari de tip constantinopolitan, și credem

rale, ca la Cozia, care prezintă un caracter mult diferit. La Hârtiești, frontoanele laterale sânt foarte simple, forma lor este perfect semicirculară, și ele sânt prevăzute cu câte o fereastră mică și îngustă, terminate la partea superioară cu un unghiu ascuțit, format din două cărămizi așezate oblic. Aceste frontoane erau la origine încadrate cu un arc proeminent, care se mai vede pe partea din spre Apus, unde s'a păstrat

mai bine forma veche fiindcă este adăpostită de acoperiș.

Actualmente, frontoanele laterale sânt despărțite de zidul fațadelor printr'o strașină învelită cu șindrilă, ca și în-tregul acoperiș al bisericii.

Turla bisericii are douăsprezece laturi, despărțite prin coloanete verticale angajate, de caracter constantinopolitan; peste ele se razimă arcuri în semicerc, încadrate cu două rânduri de zimți; ferestrele turlei, în număr de patru, sânt foarte înguste și lungi, terminate la partea lor superioară tot în unghiu ascuțit ca și la frontoanele laterale.

Basa turlei este teșită la colțuri, o dispoziție necunoscută în arhitectura noastră, unde tamburul turlei stă întotdeauna pe un masiv de zidărie în genere de formă cubică, mai mult sau mai puțin scund sau înalt după casuri; foarte rar găsim basa turlei

Fig. 5. — Biserica din Hârtiești: Detaliu spre Nord-Est.

Fig. 6. — Biserica din Hârtiești: Detaliu spre Sud-Est.

octogonală, în loc de a fi în patru laturi, cum este, de exemplu, la Ciutura¹, dar nu cunoaștem niciun caz în genul bazei turlei de la Hârtiești, care ar putea fi o formă intermediară între turelele bizantine din școala de la Constantinopol, care sânt la început fără basă sau cu base ascunse sub învelitoare, așa că par a ieși în genere direct din acoperiș, cum este cazul la Hârtiești, și între turelele românești și sârbești, care au toate base cubice foarte bine acusate. Acest din urmă caracter ne-ar confirma în bănuiala că biserica din Hârtiești este mai veche decât data de pe inscripție, care poate proveni de la o restaurare din veacul al XVI-lea.

Nu mai posedăm din nenorocire în Muntenia niciun monument din veacul al XV-lea, așa că nu avem niciun punct de comparație și nici o altă

¹ N. Ghika-Budești, *Evoluția*, p. III și fig. 161.

biserică asămănătoare ca aceia din Hârtiești nu cunoaștem pentru ca să putem studia problema ce se pune aici: de a se determina cum și pe unde s'a introdus acest tip în România.

Se mai găsește la Huniedoara o biserică, descrisă de d. V. Vătășianu¹, care pare a fi din veacul al XV-lea și care în unele

Fig. 8. — Biserica din Hârtiești: Detaliu din zidărie la fronton.

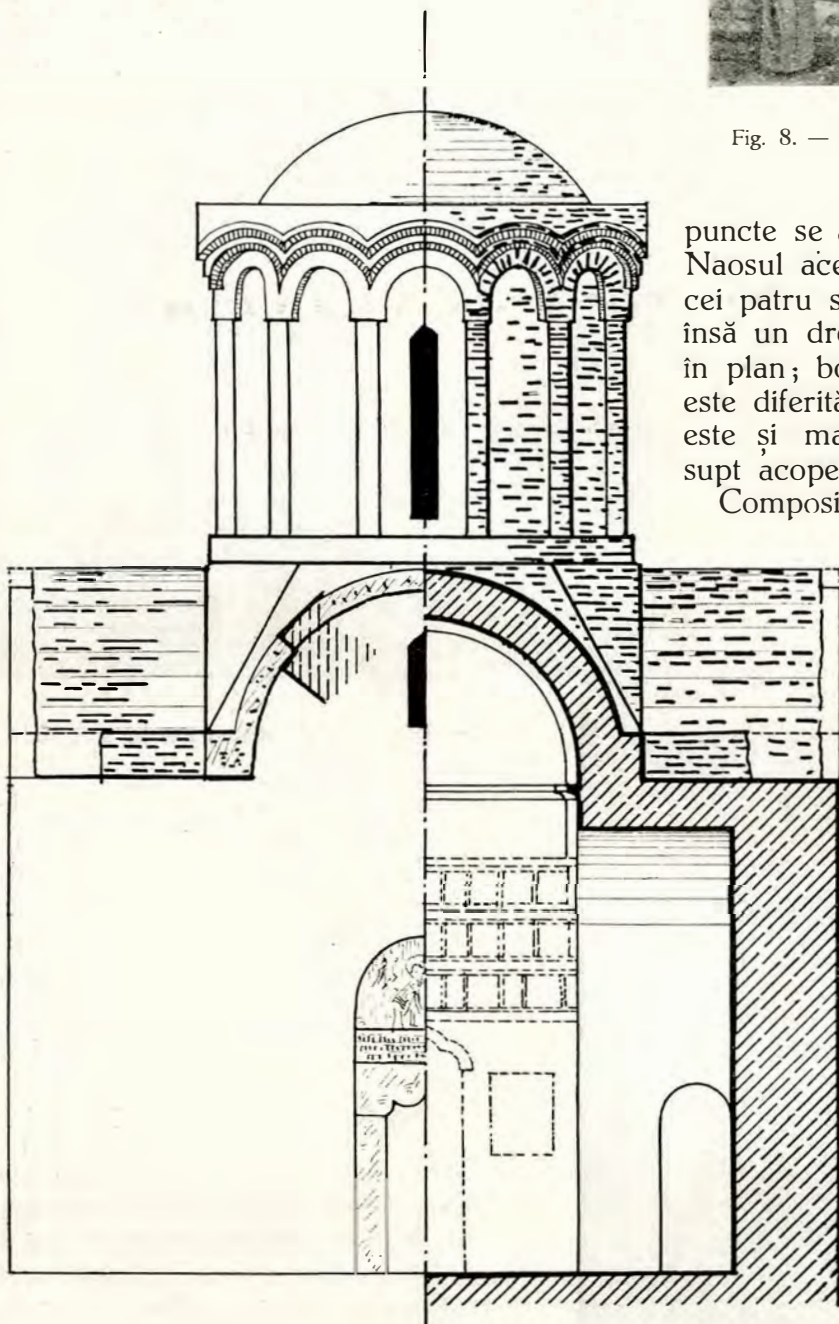

Fig. 7.

FAȚADA PRINCIPALĂ

SECȚIE TRANSVERSALĂ E.F.

puncte se apropie de cea din Hârtiești. Naosul acestei biserici este pătrat cu cei patru stâlpi interiori: ei formează însă un dreptunghi, și nu un pătrat în plan; bolta pe care se sprijină turla este diferită ca dispozițiune, și turla este și mai scundă și mai ascunsă sub acoperiș decât cea de la Hârtiești.

Compoziția și structura bisericii de la Huniedoara este mult mai stângace: se poate ca și aici să fi intervenit, cu ocazia vre unei reparații, modificări care au denaturat formele primitive. Această biserică ar merita un studiu amănunțit, care ar fi de mare folos pentru cunoașterea arhitecturii noastre din veacul al XV-lea, cu totul lipsită de monumente după care ea să poată fi studiată.

La Hârtiești, interiorul este fără vre-o urmă de zugrăveală veche, și nu găsim niciun indiciu al tabloului ctitoricesc care să ne ajute.

În apropierea bisericii se mai văd urmele ruinelor unei clădiri pe planpătrat, care era de sigur în legătură cu biserica.

¹ V. Vătășianu, *Bisericile românești din piatră din județul Huniedoara*, Cluj 1930.

R É S U M É.

L'église de Hârtiești est très peu connue. L'inscription porte la date de 1532. C'est une des rares églises du XVI-e siècle dont le plan ne soit pas triplé et dont les façades ne soient pas composées de zones horizontales alternées de briques apparentes et de crépi. Pour ces raisons elle occupe une place à part et ne peut être rapprochée des monuments contemporains de Valachie. Le plan est en „croix grecque“, ainsi que pour l'église princière de Curtea-de-Argeș; cependant elle se rattache aux églises à „plan simple“, tandis que celle d'Argeș tient au „plan complexe“; ceci nous prouverait que, si le plan est d'origine constantinopolitaine, il nous est peut-être venu par la Serbie, où l'on emploie le plan simple au XIV-e siècle, notamment en Serbie byzantine.

M. G. Millet, dans „L'Ancien Art Serbe“, nous montre des plans qui s'en rapprochent beaucoup à Simboten, à Cuceviște, à Bélovo et à Zaum. Ces églises ont le plan carré sans pronaos; la tour porte sur quatre piliers reliés aux murs par quatre berceaux formant les bras de la croix. Le plan de ces églises est en général dissymétrique et les berceaux intérieurs sont inégaux; c'est, du reste, un caractère constant même dans les églises au plan treflé de la vallée de la Morava serbe, que l'on retrouve à Cozia au XIV-e, à Brădet et Dealu au XVI-e, ainsi qu'à Topolnița, à Flămânda, à Cornet et à Bălteni au XVII-e. Il suffit de consulter les coupes longitudinales de ces monuments pour voir que les arcs latéraux de l'intérieur sont toujours inégaux.

L'extérieur de l'église de Hârtiești est aujourd'hui entièrement recouvert d'un crépi sous lequel on trouve une maçonnerie de briques régulièrement travaillées, qui paraissent avoir été apparentes à l'origine; dans

l'intérieur des murs on trouve un mélange de briques et de moellons. L'église de Stănești, qui est de 1537, était de même, à l'origine, en briques apparentes.

Une particularité de l'architecture de Hârtiești est le fronton en demi-cercle que l'on trouve sur trois côtés, comme à Nicopoli, et à l'église princière de Curtea-de-Argeș, et que l'on retrouve aussi en Serbie byzantine, aux églises citées plus haut et publiées dans l'ouvrage de M. G. Millet.

En Serbie cependant, ces frontons sont en pierre et en brique d'un bel effet décoratif (Lioboten, Lesnovo, Štip; dans la région de la Morava ces frontons sont d'un caractère encore différent, car ils se combinent avec les voûtes en cul de four des absides latérales du plan triplé.

La tour de Hârtiești est un polygone régulier de douze côtés, couronna par autant d'arcs en plein cintre, posant sur des colonnettes verticales aux angles. La base de la tour est un cube dont les angles verticaux sont abattus selon des plans inclinés. Cette disposition est inconnue dans l'architecture valaque. Tous ces caractères particuliers séparent l'église de Hârtiești des autres monuments de la Valachie.

On trouve cependant à Hunedoara, en Transylvanie, une église, décrite par M. V. Vătășanu, qui paraît dater du XV-e siècle et qui se rapproche par certains côtés de celle de Hârtiești. Le naos en est carré, mais les quatre piliers qui supportent la tour forment un rectangle en plan, et non un carré. La voûte est de forme différente, et la tour est basse, en partie cachée par la toiture. Il est probable que ce monument fut remanié. Une étude plus approfondie de cette église nous donnerait peut-être des éléments de comparaison avec celle de Hârtiești.

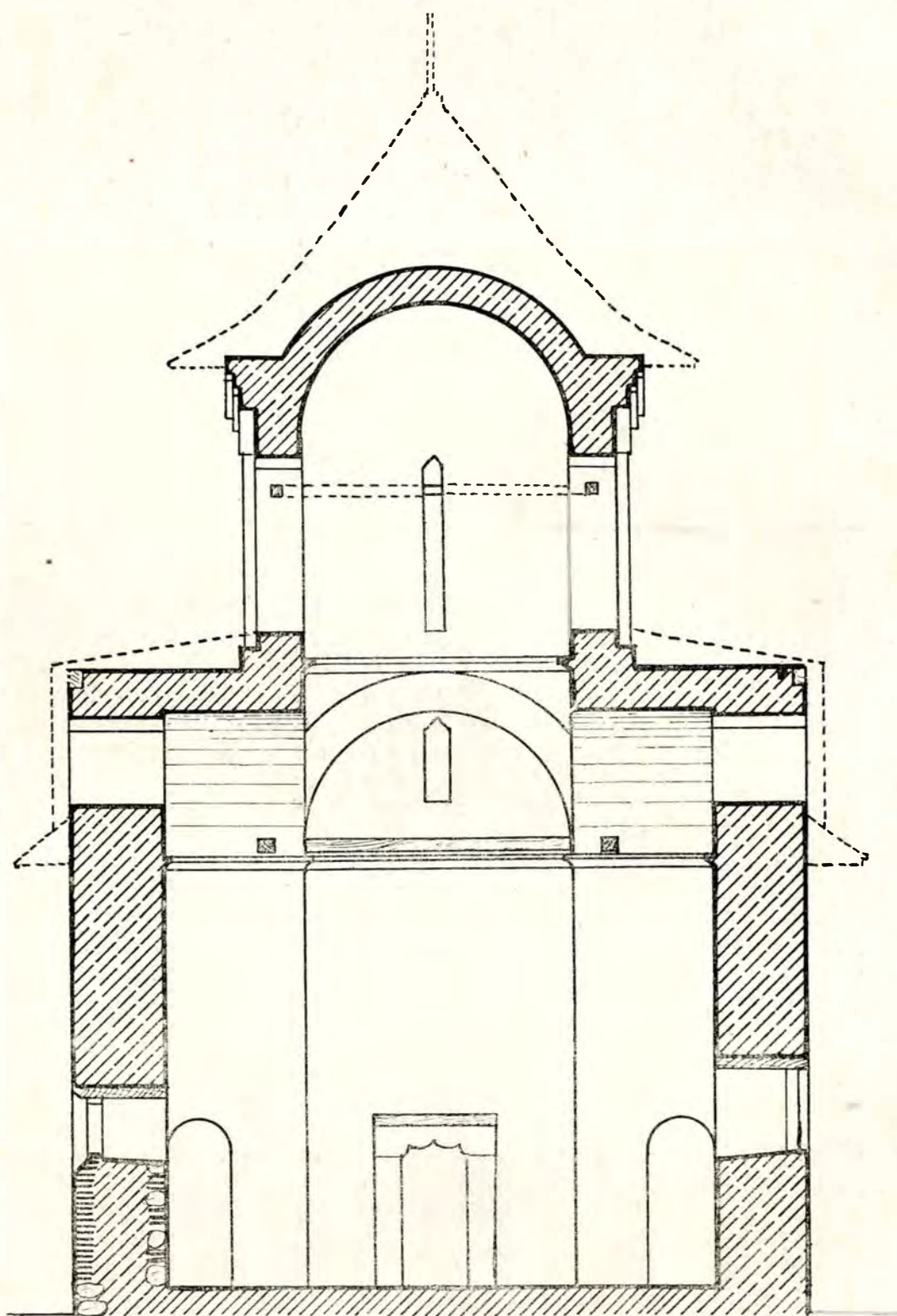

Fig. 9. — Secția transversală C. D.

EXTRADOȘUL BOLȚILOR ȘI PLANUL TURLEI

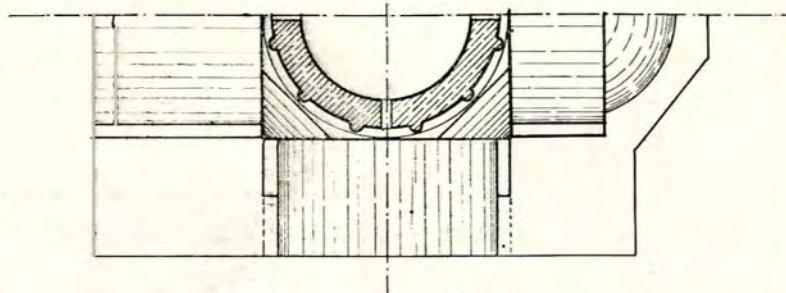

Fig. 10. — Planul bolților și al turlei.

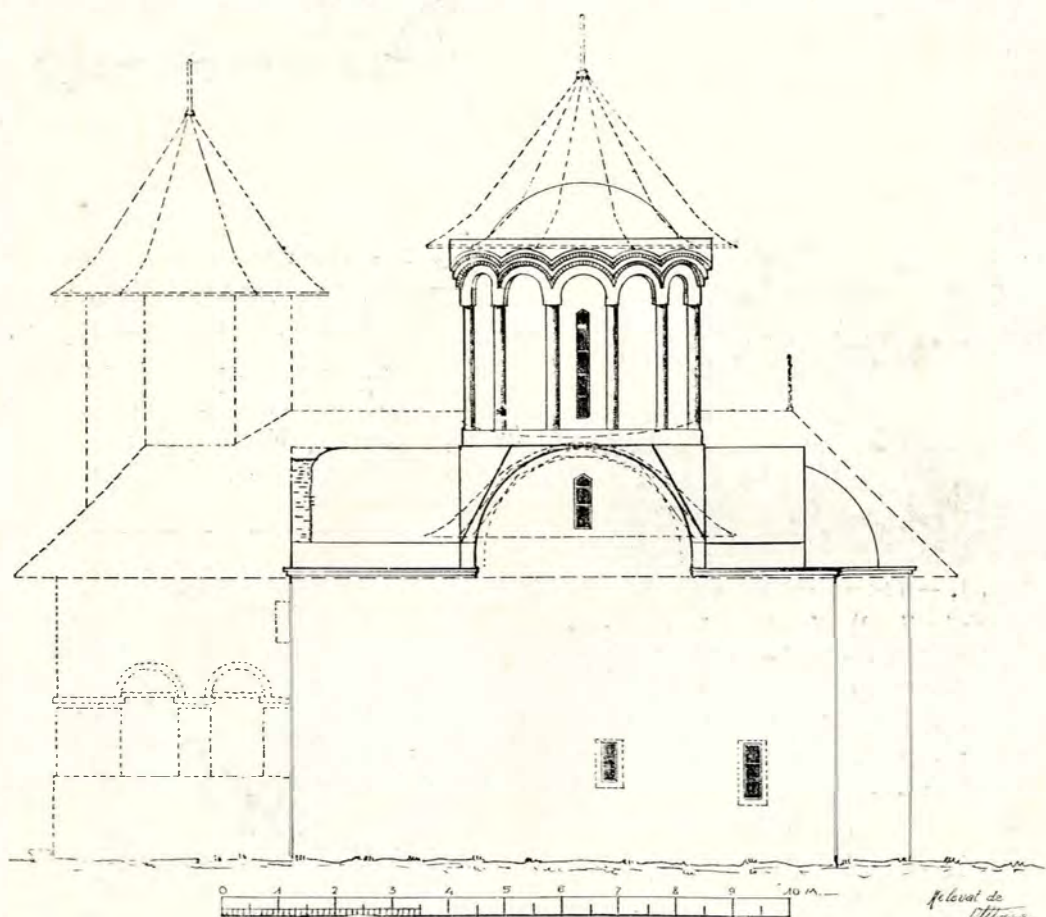

Fig. 11. — Fațada laterală.